

0Sygn. akt I CSK 134/09

POSTANOWIENIE

Dnia 2 grudnia 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Tadeusz Wiśniewski (przewodniczący)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (sprawozdawca)

SSN Stanisław Dąbrowski

w sprawie z wniosku D.D.

przy uczestnictwie G.D.

o podział majątku dorobkowego,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 2 grudnia 2009 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczynie

od postanowienia Sądu Okręgowego w T.

z dnia 10 września 2008 r., sygn. akt [...],

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w T. postanowieniem z dnia 8 kwietnia 2008 r. dokonał podziału majątku wspólnego wnioskodawczyni D.D. i uczestnika postępowania G.D. obejmującego czterdzieści cztery wymienione w postanowieniu przedmioty o łącznej wartości 339 381,80 zł, ustalił, że uczestnik postępowania po ustaniu małżeńskiej wspólności majątkowej poniósł ze swojego majątku odrębnego nakład w kwocie 16 840 zł tytułem spłaty kredytu zaciągniętego przez wnioskodawczynię i uczestnika postępowania podczas trwania małżeństwa na zakup samochodu osobowego marki Toyota, oddalił żądanie uczestnika o rozliczenie nakładów na przedmioty wchodzące w skład majątku wspólnego w pozostałej części, zasądził od wnioskodawczyni na rzecz uczestnika tytułem dopłaty i wzajemnych rozliczeń z tytułu spłaty długu za samochód osobowy kwotę 65 219,20 zł, oddalił wniosek w pozostałej części, żądanie uczestnika o wydanie przez wnioskodawczynię rzeczy osobistych uczestnika przekazał do rozpoznania w trybie procesowym, nakazał wnioskodawczyni wydanie uczestnikowi przedmiotów opisanych w punkcie pierwszym postanowienia pod pozycjami 25 i 41 oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania.

Sąd Rejonowy uznał, że w skład majątku wspólnego byłych małżonków nie wchodzi wskazany we wniosku garaż nabyty przez uczestnika w drodze surogacji z majątku osobistego, ani nieruchomości położone w L. i G. Sąd ustalił, że kwotę uzyskaną ze sprzedaży działek położonych w T. w wysokości 30 000 zł uczestnik zużył na własne potrzeby i w związku z tym zaliczył ją na jego udział.

Ustalając wartość wchodzącego w skład majątku wspólnego spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego w T., Sąd nie podzielił poglądu wnioskodawczyni, że cenę mieszkania obniża kredyt i określił ją według cen rynkowych.

Od powyższego postanowienia oboje uczestnicy wnieśli apelacje. Sąd Okręgowy w T. postanowieniem z dnia 10 września 2008 r. oddalił apelację wnioskodawczyni w całości, zaś apelację uczestnika uwzględnił jedynie w części.

Sąd drugiej instancji nie podzielił poglądu Sądu Rejonowego, że środki finansowe uzyskane ze sprzedaży nieruchomości położonych w T. w kwocie 30 000 zł weszły w skład majątku wspólnego z powodu rozdysponowania ich przez uczestnika na jego potrzeby i ustalił, iż środki te nie weszły w skład majątku wspólnego. Podstawę przyjęcia takiego wniosku stanowiły wyjaśnienia uczestnika złożone przed Sądem pierwszej instancji, jakoby środki te, co prawda wpłacone na rachunek uczestnika, zostały zużyte na potrzeby rodziny. Pełnomocnik wnioskodawczyni, z uchybieniem terminowi z art. 207 § 3 k.p.c. przedstawił przed Sądem Rejonowym wydruk komputerowy zawierający historię tegoż rachunku, który Sąd pierwszej instancji przyjął w poczet materiału dowodowego, a ponadto uznał, iż treść dokumentu potwierdziła, że to uczestnik z wyłączeniem wnioskodawczyni dysponował zgromadzonymi na rachunku środkami.

Z uwagi na powyższe Sąd Okręgowy uwzględnił wniosek pełnomocnika uczestnika i dopuścił dowód z informacji banku Bank S.A. z dnia 4 kwietnia 2008 r. uznając, iż potrzeba powołania się na ten dowód wynikała po zakończeniu postępowania przed Sądem pierwszej instancji. Sąd Okręgowy uznał powyższy dokument za dokument urzędowy i stwierdził, że jego treść potwierdza wyjaśnienia uczestnika.

Sąd Okręgowy nie uwzględnił żadnego z zarzutów podniesionych przez wnioskodawczynię. Przychylił się do poglądu Sądu Rejonowego, że spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu użytkowego – garażu położonego w T. stanowi majątek osobisty uczestnika postępowania. Uznał, że Sąd pierwszej instancji prawidłowo określił wartość prawa do lokalu mieszkalnego położonego w T. Zdaniem Sądu Okręgowego, kredyt zaciągnięty na zakup mieszkania nie wpływa na jego wartość, gdyż obciąża uczestników a nie każdorazowych właścicieli nieruchomości. Sąd Okręgowy podzielił również pogląd Sądu Rejonowego co do przynależności prawa własności nieruchomości położonych w L. oraz G. do majątku osobistego uczestnika.

Od postanowienia Sądu Okręgowego wnioskodawczyni wniosła skargę kasacyjną opartą na obu podstawach kasacyjnych.

W ramach drugiej podstawy (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) zarzuciła naruszenie: 1) art. 233 § 1 w zw. z art. 381 oraz 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. z uwagi na dokonanie jednostronnej oceny dowodów bez należytego rozważenia zebranego materiału, co doprowadziło do uznania, że środki pieniężne w kwocie 30 000 zł nie wchodziły w skład majątku wspólnego, a ponadto do przyjęcia, że uczestnik nabył spółdzielcze własnościowe prawo do garażu położonego w T. do majątku osobistego; 2) art. 316 § 1 w zw. z art. 381 i 382 w zw. z art. 286 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez nieuwzględnienie powstałej w toku postępowania międzyinstancyjnego i właściwego odwoławczego znacznej zmiany wartości składników majątkowych wchodzących w skład majątku wspólnego; 3) art. 684 w zw. z art. 567 § 1 w zw. z art. 278 § 1 w zw. z art. 285 § 1 i 286 k.p.c. poprzez niedopuszczenie dowodu z uzupełniającej opinii biegłego w celu ustalenia rzeczywistej rynkowej wartości spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego z uwzględnieniem kredytu; 4) art. 684 w zw. z art. 567 § 3 k.p.c. poprzez pominięcie w postępowaniu działowym środków pieniężnych w kwocie 30 000 zł; 5) art. 684 w zw. z art. 680 § 2 w zw. z art. 567 § 3 k.p.c. poprzez oparcie ustaleń faktycznych, co do nabycia przez uczestnika spółdzielczego własnościowego prawa do garażu na podstawie zaświadczeń i opinii biegłego oraz zeznań świadków i zainteresowanych; 6) art. 381 § 1 i 368 § 1 pkt 4 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez uwzględnienie wniosku pełnomocnika uczestnika o dopuszczenie dowodu z informacji Banku S.A. z dnia 4 kwietnia 2004 r. podczas gdy uczestnik nie wykazał, że wcześniejsze powołanie dowodu było niemożliwe lub potrzeba taka wynikła później.

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) zarzuciła naruszenie: 1) art. 46 k.r.i o. w zw. z art. 1035 i 212 § 2 k.c. poprzez ustalenie wartości spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego położonego w T. bez odliczenia obciążenia wynikającego z kredytu; 2) art. 33 pkt 10 i art. 31 § 1 k.r.io. przez przyjęcie, że uczestnik nabył prawo do garażu na zasadzie surogacji i uznanie, że z tej przyczyny nie wchodzi ono w skład majątku wspólnego; 3) art. 31 § 1 w zw. z art. 33 pkt 2 k.r.o. poprzez uznanie, że nie wchodzi w skład majątku wspólnego nieruchomości położone w L. i G. z uwagi na to, że uczestnik nabył własność tych nieruchomości w drodze darowizny, podczas

gdy dokonanie darowizny łączyło się z zaprzestaniem działalności rolniczej i miało na celu uzyskanie renty, a więc czynność ta wywierała taki sam skutek jak umowa przekazania gospodarstwa rolnego na podstawie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym.

W konkluzji skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy właściwemu Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpoznając w pierwszej kolejności zarzuty zgłoszone w ramach drugiej podstawy kasacyjnej, należy zwrócić uwagę na następujące kwestie. Zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c., który poprzez odesłanie z art. 13 § 2 k.p.c. ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym, podstawy skargi kasacyjnej nie mogą stanowić zarzuty dotyczące błędnych ustaleń faktycznych i wadliwej oceny dowodów. Wszelkie zatem zarzuty naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. poprzez wadliwą ocenę dowodów oraz zarzuty dokonania wadliwych ustaleń faktycznych, podnoszone wprost czy też pod pozorem naruszenia prawa materialnego, są bezprzedmiotowe i gdyby skarga kasacyjna została oparta tylko na nich, podlegałyby odrzuceniu. Dotyczy to zarzutów błędnego ustalenia, że kwota 30 000 zł uzyskana ze sprzedaży nieruchomości w T. nie została przeznaczona na potrzeby rodziny i nie wchodzi w skład majątku wspólnego, że środki pieniężne na zakup garażu pochodziły z majątku osobistego uczestnika postępowania oraz, że nieruchomości położone w L. i G. zostały darowane jedynie uczestnikowi. Nie jest zasadny zarzut naruszenia art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., uzasadnienie zaskarżonego wyroku zostało sporządzone bez naruszenia reguł wskazanych w przytoczonych przepisach, w sposób umożliwiający dokonanie kontroli kasacyjnej. Nie można podzielić zarzutu naruszenia art. 316 § 1 w związku z art. 381, 382 i 286 k.p.c. poprzez nieuwzględnienie powstałej w toku postępowania instancyjnego znacznej zmiany wartości składników majątkowych wchodzących w skład majątku wspólnego, która zdaniem skarżącej implikowała konieczność przeprowadzenia z urzędu dowodu z uzupełniającej opinii biegłego. Należy w związku z tym zarzutem zwrócić uwagę, że wartość majątku wspólnego

ustalona została na dzień orzekania Sądu pierwszej instancji, to jest 8 kwietnia 2008 r. Zaskarżone skargą kasacyjną orzeczenie zostało wydane w dniu 10 września 2008 r., a więc po upływie sześciu miesięcy. Skarżąca nie przedstawiła przekonywającego wyводу na uzasadnienie tezy, że w ciągu tego okresu nastąpiła znaczna zmiana wartości składników majątkowych, i to w stopniu uzasadniającym podejmowanie z urzędu inicjatywy dowodowej w celu wyjaśnienia tej kwestii. Gdy chodzi o wartość mieszkania, trafnie zwrócił Sąd Okręgowy uwagę, że skarżąca nie zgłaszała wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego sądowego w celu ustalenia wartości tego składnika majątkowego z uwzględnieniem obciążającego go kredytu. Samo twierdzenie, że wartość mieszkania obniża kredyt, nie jest tożsame ze zgłoszeniem stosownego wniosku procesowego. Skarżąca również nie zwróciła uwagi – w trybie art. 162 k.p.c. – na uchybienie Sądu, jeśli za takie uznać nieprzeprowadzenie uzupełniającego dowodu w tym zakresie z urzędu, tracąc tym samym prawo powoływania tego zarzutu w dalszym toku postępowania. Nie można też uznać, że obowiązkiem Sądu Okręgowego było prowadzenie z urzędu dowodów na okoliczność przynależności garażu do majątku wspólnego. Rzeczą Sądu jest ustalenie składu majątku wspólnego, jednak w ramach środków dowodowych, jakie przedstawią strony. Uczestnik zgłosił dowody na okoliczność nabycia prawa do garażu ze środków stanowiących jego majątek odrębny, skarżąca tego twierdzenia skutecznie nie zakwestionowała. Przedstawienie odmiennych dowodów dopiero w postępowaniu kasacyjnym nie może odnieść żadnego skutku, skoro Sąd Najwyższy nie prowadzi postępowania dowodowego i związany jest ustalonym w sprawie stanem faktycznym. W uzasadnieniu podstaw kasacyjnych skarżąca kwestionowała także rozstrzygnięcie w części dotyczącej nakładu w kwocie 16 400 zł na nabycie samochodu marki Toyota oraz nakładu z majątku wspólnego na majątek osobisty, nie konkretyzując, o jaki nakład chodzi i nie formułując zarzutów w tej części w podstawach skargi, co zwalnia Sąd Najwyższy od dokonywania jakichkolwiek ocen w tym zakresie.

Nie są trafne także zarzuty materialnoprawne. Skarżąca zarzucała naruszenie art. 46 k.r.i.o. w związku z art. 1035 i 212 § 2 k.c. przez ustalenie wartości spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego bez odliczenia obciążenia wynikającego z niespłaconego kredytu. W orzecznictwie

sądowym zostało wyjaśnione, że przy szacowaniu składników majątku wspólnego należy uwzględniać obciążenie zmniejszające rzeczywistą wartość tych składników, a w szczególności obciążenie o charakterze praworzeczowym, za które ponosi odpowiedzialność każdorazowy właściciel nieruchomości, zwłaszcza obciążenie hipoteką (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2004 r., II CK 538/03, niepubl.). Przedmiotowa nieruchomość nie jest jednak obciążona hipoteką, nie ma też innych obciążeń praworzeczowych. Obciążenie z tytułu obowiązku spłaty reszty długu z tytułu wkładu budowlanego nie ma charakteru rzeczowego, jednak ze względu na związanie prawa do lokalu z wkładem dzieli jego los (por. uchwałę z dnia 25 czerwca 2008 r., III CZP 58/08 (OSNC 2009, nr 7-8, poz. 99)). Powinno być zatem uwzględniane przy ustalaniu wartości prawa do lokalu. Wbrew jednak zarzutom skarżącej, nie oznacza to, że wartość tego prawa musi być obniżona o nominalną kwotę niespłaconego kredytu. Trzeba zwrócić uwagę, że tego rodzaju obciążenie realizowane z reguły w niewielkich ratach, nie musi powodować ubytku wartości prawa, z którym jest związane. Obniżenie wartości prawa do lokalu powinno być oceniane według kryteriów rynkowych, przy uwzględnieniu reguł stosowanych w obrocie, w których atrakcyjność tego prawa może prowadzić do nabycia go z pewnymi ciężarami bez pewnego, a nawet żadnego odzwierciedlenia tego w cenie. Nie jest zatem tak, jak twierdzi skarżąca, że w każdym wypadku fakt obciążenia prawa do lokalu kwotą niespłaconego kredytu musi powodować obniżenie jego wartości rynkowej. Kwestia ta należy do sfery ustaleń faktycznych, a wadliwością takich ustaleń nie można uzasadniać zarzutów naruszenia prawa materialnego. Zarzut ten zatem na uwzględnienie nie zasługuje.

Nie doszło również do naruszenia art. 31 § 1 w związku z art. 33 pkt 2 k.r.i.o. poprzez uznanie, że nieruchomości w L. i G. oraz garaż nie stanowią majątku wspólnego. Gdy chodzi o nieruchomości rolne, zostały nabyte do majątku osobistego uczestnika. Skarżąca zarzucała, że zostały one darowane uczestnikowi jako następcy w celu uzyskania przez darczyńców świadczeń z ubezpieczenia społecznego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego uznawano, że nieruchomości przejęte w drodze umowy o przekazanie gospodarstwa rolnego następcy wchodzi w skład majątku wspólnego, choćby jako następcę wskazano tylko jednego z

małżonków. Powołując się na uchwałę z dnia 25 listopada 2005 r., III CZP 59/05 (OSNC 2006 r., nr 5, poz. 79), skarżąca podnosiła, że podobny skutek należy przypisać umowie darowizny gospodarstwa rolnego na rzecz jednego z małżonków. Pogląd taki miał uzasadnienie na gruncie ustawy z dnia 27 października 1977 o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach na rzecz rolników i ich rodzin (Dz. U. Nr 32, poz. 140) oraz ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (tekst jedn. Dz. U. z 1989 r., Nr 24, poz. 133), stracił jednak ten walor na gruncie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jedn. Dz. U. z 2008 r., Nr 50, poz. 291). Ustawa ta nie uzależnia nabycia przez nich uprawnień emerytalno-rentowych od wyzbycia się gospodarstwa, a tylko od osiągnięcia określonego wieku. Przyznanie natomiast rolnikowi emerytury przed osiągnięciem tego wieku, a także pełna wypłata świadczeń z tytułu emerytury lub renty uzależnione zostały od zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej, za które uznaje się między innymi wyzbycie się własności i posiadania gospodarstwa rolnego. Wybór rodzaju umowy prowadzącej do wyzbycia się gospodarstwa rolnego należy do stron. Mogą je stanowić umowy określone w tej ustawie jako umowy z następcą (art. 84 i 85) lub przewidziane w Kodeksie cywilnym umowy darowizny i dożywocia (por. wyrok SN z dnia 25 września 2003 r., V CK 207/02 (niepubl.)). Ocena skutków prawnych wybranej umowy następuje z uwzględnieniem reżimu prawnego, w którym została dokonana. Nieruchomości w L. i G. darowane zostały uczestnikowi postępowania przez jego dziadków w 1992 r., a więc pod rządem nowej ustawy. Dla przyjęcia, że weszły do majątku wspólnego, należało wykazać, że darczyńcy postanowili darować je obojgu małżonkom, pomimo tego, że umowę zawarli tylko z jednym z nich (art. 33 pkt 2 k.r.io.). Kwestia ta należy jednak do sfery ustaleń faktycznych i nie podlega ocenie w ramach zarzutu naruszenia prawa materialnego.

Gdy chodzi o zaliczenie do majątku wspólnego garażu, z dokonanych ustaleń wynika, że ten składnik majątkowy nabyty został przez uczestnika postępowania ze środków uzyskanych częściowo ze sprzedaży majątku uzyskanego z tytułu spadkobrania po ojcu i częściowo z darowizny uzyskanej od matki. W ocenie Sądów, na zasadzie surogacji stanowi on składnik majątku osobistego uczestnika (art. 33 pkt 2 i 3 k.r.i o.). Zdaniem skarżącej ocena ta jest

błędna, ponieważ surogacja polega na zastąpieniu jednego składnika majątku odrębnego innym składnikiem, przy czym jedno i to samo zdarzenie musi spowodować wyjście określonego przedmiotu z majątku odrębnego i nabycie innego przedmiotu majątkowego, a nadto przedmiot nabyty musi być uzyskany także w sensie ekonomicznym kosztem majątku odrębnego. Taki pogląd można podzielić, nie wiadomo natomiast, dlaczego skarżąca przyjmuje, że wskazane przesłanki nie zostały spełnione. Jak ustalono w sprawie, uczestnik miał majątek odrębny, w skład którego wchodziły m.in. środki pieniężne jakie uzyskał sprzedając garaż, jaki przypadł mu ze spadku po ojcu, oraz uzyskane w drodze darowizny od matki. Te środki pieniężne przeznaczył na nabycie prawa do garażu objętego postępowaniem w niniejszej sprawie. Nastąpiła więc surogacja, o jakiej mowa w art. 33 pkt 3 k.r.i o.

Wobec tego, że zarzuty podnoszone w podstawach skargi okazały się chybione, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 13 § 2 k.p.c.